

Gezi'nin Dili: Göstergebilimsel Bir İnceleme

AHMET GÜVEN*
adilhikmet84@gmail.com

Özet: Türkiye'nin yakın tarihinde meydana gelmiş olan ve birçok açıdan ilkleri barındıran Gezi Parkı Olayları, göstericilerin kullandıkları dil açısından da dikkat çekicidir. Özellikle sloganlar ve duvar yazıları şeklinde karşımıza çıkan bu farklı dil, olaylar esnasında da sıkça dile getirilmiş, pek çok köşe yazısına ve mizah dergisine de konu olmuştur. Önceki dönemlerdeki gösteri ve protestoların dillerine kıyasla Gezi'nin dili belirgin bir farklılık arz etmektedir. Dildeki bu değişim/dönüşüm toplumsal olayları okumak açısından anahtar niteliğindedir.

Kültürün ve dolayısıyla toplumsal olayların dil gibi yapılandığı kabul edildiğinde doğrudan göstergebilimsel bir incelemenin alanına girilmiş olur. Bu çalışmada Gezi Parkı Olaylarındaki söylem göstergebilim kavramlarından olan metaforik ve metonimik bağlamlarda incelenecektir. Bunu yaparken Gezi Parkı Olayları sürecinde kullanılan sloganlar ve duvar yazıları temel alınacaktır. Bu slogan ve duvar yazılarının yapılarında metaforik düzlemden metonimik düzleme doğru bir dönüşüm olduğunu varsayıyoruz. Metonimik düzleme doğru meydana gelen dönüşümü ise toplumsal dönüşümün okunabilmesi için uygun bir anahtar olarak değerlendiriyoruz.

Anahtar kelimeler: Gezi Parkı, Göstergebilim, Metafor, Metonimi

Giriş

Dil ikili bir yapı üzerine oturur. Ferdinand de Saussure'e göre dizimsel (sentagmatik) ve dizgisel (paradigmatik) yapılardan oluşur. Dizimsellik bir zincirdir. Aynı söz öbeği içindeki iki veya daha fazla her türlü bağıntıyı belirtir. Dizgisellik ise aynı anlamsal sınıfa ait ve birbirlerinin yerini alabilecek dil birimleri arasındaki bağıntıdır. Jakobson iki ikiliği bitişiklikler ve benzerlikler olarak adlandırır. Dilin bu ikili yapısını Saussure, antik yapılar üzerinden örneklendirir. Her bir dil birimi antik bir yapının sütununa benzer. Bir tapınaktaki bir sütun tapınağın diğer öğeleriyle dizimsel bir yapı oluşturur. İyon, Korint veya Dor üslubundaki sütunlar ya da pagan tapınak sütunları, kilise sütunları, cami sütunlarını düşündüğümüzde dizgisel bir yapı meydana gelmiş olur. Sütun, parçası bulunduğu yapı içinde dizimsel ve bitişik iken analogi yoluyla diğer sütunlarla karşılaştırıldığında dizgisel ve benzeşiktir (Rifat, 2013, s. 70-71).

Dilin bu ikili yapısı daha sonra sütun örneğinde de görüldüğü gibi dilin dışında başka alanlara da kaymıştır. Barthes, mobilyalardan giysilere, basında kullanılan fotoğraflardan reklamlara kadar modern dünyanın mitlerini bu yöntemi esas alarak incelemiştir. Dildeki bu dizgisel ve dizimsel ikilik metaforik ve metonimik anlatımlarla yakından ilişkilidir.

*Arş. Gör., Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi.

Metafor ve Metonimi

Metafor, anlatımın gücünü arttırmak için benzeşim yoluyla başka bir şeyden ödünç alınan isimdir. Türkçede istiare olarak kullanılan kelime, eğretilme ve ödünç alma şeklinde de karşılık bulur. (Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “İstiare” maddesi) Bir düşünceyi veya kavramı anlatmak için onunla özdeşleştirilen başka bir kavram veya nesnenin kullanılmasıdır. “Sevgilim bir gül gibidir” cümlesinde benzetme yoluyla bir metafor oluşturulmuştur. “gibi” ve “kadar” sözcükleri kullanılarak yapılan bu tür metaforlar daha zayıf metaforlardır (Berger, 2000, s. 41). Bu bağlamda güvercin ve kartal daha güçlü birer metaforlardır. Beyaz güvercin barışın, kartal da özgürlüğün metaforudur. Görüldüğü gibi iki kavram arasında (güvercin-barış) doğrudan bir bağ yoktur. Bu bağ bazı benzeşimler yoluyla zihnimizde oluşturulan bir ilişkidir. Metafor kavramını daha açık anlamak için şu bilmece örneğine de bakılabilir. “Çıt dedi çiçek açtı” şeklindeki bilmecenin cevabı “kibrit”tir. Burada “çiçek”, aralarında doğrudan bir bağ olmamasına rağmen “kibrit”in yerine geçerek onun metaforu haline gelmiştir (Cankara, 2002, s. 73). Metafor birbirlerine benzememesine rağmen bazı ortak yönleri bulunan iki farklı şeyin birbirlerini anımsatacak şekilde karşılaştırılmasıdır (Özünlü 231’den aktaran Cankara, 2002, s. 73).

Türkçede mecaz-ı mürsel, ad aktarması veya düz değişmece gibi isimlerle bilinen metonimi ise aralarında nitelik bakımından bağ olan iki şeyin birbiri yerine kullanılmasıdır. Metonimi, parçanın bütün yerine geçerek genişleme veya bütünün parça yerine geçerek daralması şeklinde de ortaya çıkar (Berger, 2000, s. 41). Ankara’nın AB’ye üyeliğine dair bir cümle kurulduğunda parça olan Ankara bütün olan Türkiye’nin yerine geçerken, Türkiye’nin Dünya Kupası’nda gösterdiği bir başarıdan bahsederken bütün olan Türkiye parça olan milli takımın yerine geçmiştir. Yukarıdaki kibrit örneğinden gidersek alev, ateş, kıvılcım gibi kelimeler aynı cinsin türevleri olmaları bakımından kibritin metonimik öğeleridirler. Yine tek tek parçaların bir bütünün yerine geçmesi metonimik bir anlatımdır. Çekiç, tornavida, pense gibi kelimeler alet çantasının yerini almıştır (Yavuz, 2006).

Başka bir örnekle bu iki farkı netleştirmek gerekirse şaha kalkmış bir komutan heykelinde komutan, atı ve silahları kontrol eden kuvvetlerin metonimisi olurken düzen ve cesaretin de metaforu olur (Yeygin, 2012, s. 16). Kısacası metaforda benzetme yoluyla bir kavramın yerine geçen somut bir nesne vardır. Metonimi ise somut bir nesnenin birçok özelliğinden birinin çağrışım yoluyla somut olarak gösterilmesidir (Gümüştakin, 2011, s. 3).

Jakobson, “Two Aspects of Language and Two Types of Aphasic Disturbances” adlı makalesinde dilin temel ekseninin metafor ve metonimi olduğunu söyler (Jakobson, 1956, s. 55-82). Barthes da bu iki kavramın her söylemde zorunlu olarak var olduğunu düşünür. Dilin bu ikilik üzerine oturması dil bilimden göstergebilime doğru bir yönelmeyi başlatır. Metonimik yapılar aynı anda bir arada bulunan (in praesentia) “dizim”e karşılık gelirken, metaforik yapılar aynı anda bir arada bulunmayan (in absentia) “dizge”ye karşılık gelmektedir. Dil dışı bir alandan, örneğin kıyafetten örnek vermek gerekirse vücudun belli bir noktasında aynı anda bulunamayan bere, takke, şapka vs. bir dizgedir. Gömlek, pantolon, ayakkabı gibi aynı kıyafette farklı öğelerin yan yana gelmesi ise dizimi meydana getirir. Veya bir yemek münüsündeki yemeklerin arka arkaya sıralanışı bir dizimi oluştururken birbirlerinin yerine geçebilen tatlı çeşitleri bir dizge oluştururlar (Barthes, 2012, s. 64). Dilin bu ikili yapısında dizge metaforik yapıya, dizim ise metonimik bir yapıya sahiptir.

Dildeki bu yapısalcılık meselesi Saussure’den sonra antropoloji ve psikanaliz alanına da ta-

şınır. Levi-Strauss kültürün de tıpkı dil gibi yapılandığını iddia ederken Lacan bilinçaltında böyle bir yapılanmadan bahseder (Yavuz, 2006). Böylece yapısalcılık dil bilimin alanından çıkarak sosyal bilimlerin başka alanlarında da bir yöntem olarak uygulanır.

Bu iki temel eksenini biraz daha detaylı ele almak gerekirse metoniminin birleştirmeci metaforun ise seçmeci olduğunu söyleyebiliriz. Birbirleriyle bağlantılı olan kavram ya da terimler yan yana gelmek suretiyle birlik oluştururlar. Bu birliktelik dilin yatay eksenini meydana getirir. Seçmeci olan metaforunda, metoniminin aksine dikey eksen oluşur. Burada benzerlik veya karşıtlık durumlarına göre birbirlerinin yerlerine geçen terim ve kavramlar söz konusudur. Yapı, birbirlerinin yerine dikey ekseninde geçebilen metaforlar ile bir zincirin halkaları gibi birbirlerine bağlanarak birbirlerini tamamlayan metoniminin yataylığı üzerine kurulur (Lemairé'den aktaran Cankara, s. 73). Yukarıda verdiğimiz mönü örneğinden devam edersek mönüde bulunan her kategoriden birer tane seçilerek oluşturulan ve masaya art arda gelen yiyecekler (örneğin, yayla çorbası, köfte ve künefe sıralaması) yatay ekseninde, birleştirici, art zamanlı, dizimsel ve metonimik bir yapıdır. Tatlı çeşitlerinin (künefe, sütlaç, baklava) oluşturduğu yapı ise dikey ekseninde, seçmeci, eş zamanlı, dizgisel ve metaforiktir.

Kellner ve Ryan bu dikey ve yatay eksenli yapıyı tartışırken metaforun ideolojik yapıyı inşa ettiğini söylerler. Metaforik öğelerin ideolojisini benimseyen kişi yapının gerçekliğini görmemekte direnir. İdeoloji, metaforun sunduğu idealleştirici anlamla gerçeği şekillendirmeye çalışır. Fakat her halükarda eğretilen yapısalcı gerçeklikte saklı bir somut bağlantısı olacaktır. Bu bağlantı metonimi ile açıklanır. Yatay ekseninde hareket eden metonimik temsil, metaforun idealize edilmiş ideolojik tavrı yerine toplumsal gerçeğin farklı boyutları arasındaki somut bağlantıları öne çıkarır. Bu açıdan bakıldığında metonimi ideoloji karşıtı bir temsil tarzını ifade eder (Kellner ve Ryan, 2010, s. 40).

Ryan ve Kellner'a göre metafor, kendi anlamını ileten araçla eş zamanlıdır. Anlam, araçta açıkça bulunmadığından ona yüklenen anlama inanılması gerekir. Bu yüzden metafor, gelenek ve otorite ile yakından ilişkilidir. Bağlam dışı ve evrenselci olan metaforun anlamları maddesel bağların ötesindedir. Dolayısıyla metafor dikey, hiyerarşik ve eş zamanlıdır. Buna karşıt olarak gerçeği ve somut olan metonimi gelenekselci yönelime karşıdır ve gelecek yönelimlidir. Eşyayı, benzetimsel olarak tanımlamak yerine diğer eşyalarla bağlantılar kurarak farklılıkları olumlar. Bu açıdan dinamik ve belirlenimsizdir (Kellner ve Ryan, 2010, s. 41-42).

Yöntem

Politik Kamera (2010) isimli kitaplarında Ryan ve Kellner metafor ve metonimi kavramlarını bu şekilde tanımladıktan sonra Amerikan sinemasındaki değişimi bu metotla okumaya çalışırlar. 1950'lerin sinema filmleri bireyciliği, rekabeti ve çalışmayı yücelten, Amerika'nın savaşlarını (Vietnam gibi) olumlayan, otoriteye boyun eğen, Amerikan rüyasını göklere çıkaran ve konformist bireyi önceleyen bir dile sahiptir. Bu dil salt ideolojik bir dildir ve metaforlara dayanır. Ancak özellikle 1960'lardan sonra bu durum değişmeye başlar. 68 kuşağının yabancılaşan ve başkaldıran bireyi konformist hayat tarzını reddeder, uygun kıyafet giymeye, cinselliğini bastırmaya, burjuvanın kurulu düzenine uyum sağlamaya isyan eder. Önceki dönemin tüm ideolojik ve metaforik diline saldırmaya başlar. Bu etki sinemaya da yansır ve metonimik dilin hâkim olduğu sinema filmleri çekilmeye başlanır (43-49).

Bu çalışmanın yöntemi de bu minvalde olacaktır. Toplum ve kültür tıpkı dil gibi yapılanmıştır. Dili ise metaforik (dikey eksen) ve metonimik (yatay eksen) olmak üzere iki ana eksen üzerine oturtmak mümkündür. Bu bağlamda Gezi Parkı'ndaki dil metonimiktir, yatay ek-

senlidir, maddeseldir, belirlenimsizdir, ideolojik duruşun karşısındadır.

Toplumsal hareketlilik noktasında oldukça mümbit sayılabilecek olan Türkiye kitlelerin yürüyüş ve protestolarına yabancı bir ülke değildir. Türkiye'nin bir kaos içinden geçtiği 1980 öncesi dönemde meydana gelen öğrenci olaylarını hatırladığımızda karşımıza keskin ideolojik söylemlerle bilenmiş kitleler çıkacaktır. Aslına bakılırsa bu durum pek çok ülke için geçerlidir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Avrupa ülkeleri ve elbette Türkiye, Amerika'nın II. Dünya Savaşı sonrasında yaşadığı refah toplumuna benzer süreçleri yaşamaya başlar. İzlenen liberal politikalar ve soğuk savaş sonrasında verdiği rahatlık elektronik devrimle buluşunca ortaya daha yumuşak ideolojik söylemlerin çıkmasına sebep olur. Geleneğin metaforlara yüklediği ideolojik anlamlar yerlerini daha somut bağlantılarla yapılanmış metonimik dil oyunlarına bırakır. İdeolojinin sonu söylemlerinin gelecek perspektifini çökerttiği ve bireysel yaşamın kutsandığı 90'lı yıllarda dünyaya gelen ve zihinsel şablonlarını böyle bir ortamda şekillendiren bugünün gençliği metaforik söylemi küçümseyen bir yapıdadır. Bu yapı ilk bariz örneğini Gezi Parkı'nda vermiştir.

Bu farkı daha iyi ortaya koymak için, hükümet karşıtı olmak bakımından benzerlikler taşıyan Cumhuriyet Mitingleri'nin söylemiyle Gezi Parkı söylemini karşılaştırmak makul olacaktır. Bilindiği üzere Cumhuriyet Mitingleri 2007 yılı baharında Abdullah Gül'ün Çankaya'ya çıkması ihtimaline karşı düzenlenmiş salt ideolojik gösterilerdir. Mitinglerde kullanılan dil Soğuk Savaş döneminin güvenlikçi ve refleksif tavrını anımsatmaktadır. Aynı tavır gerek Cumhuriyet Mitingleri'nde gerekse Gezi Parkı olaylarında hükümet için de geçerlidir. Dolayısıyla şunu söylemek mümkündür: Cumhuriyet Mitingleri'nde metaforik anlatımları kullanmaları açısından aynı savaş alanının içinde olan iki karşıt düşünce diyalektik bir bağlamda birbirlerini var etmişlerdir. Oysa Gezi Parkı olaylarında hükümetin metaforik söylemi ile eylemcilerin metonimik dili aynı diyalektik içinde buluşmamış dolayısıyla karşıtlık, bazı yasadışı marjinal örgütler üzerinden üretilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyet Mitingleri'nde kullanılan sloganlar üzerinde bir analiz yapmak için bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

“Tehlike'nin farkında mısınız?”

“Cumhuriyetimize sahip çıkalım.”

“Türkiye laikdir, laik kalacak.”

“Şehitler ölmez vatan bölünmez.”

“Biz gâvur İzmirliyiz, Ege'nin efesi laikliğin kalesiyiz.”

“Ne ABD ne AB, tam bağımsız Türkiye.”

“Mustafa Kemal'in askerleriyiz.”

“Biz kaç kişiyiz?”

“Ordu göreve.”

Bu sloganlarda görüldüğü gibi Cumhuriyet Mitingleri'nin iddiası Ak Parti Hükümeti'nin “Cumhuriyetin kazanımlarını” yok edeceği üzerineydi. Tehlikenin farkında mısınız? Sloganı bariz bir şekilde hükümetin icraatlarının cumhuriyet rejimini çökertmeye yönelik olduğunu söyler ve buna karşı bir cephe oluşturulması gerektiğine dair çağırıyor. Bölünme kelimesiyle devletin üniter yapısına vurgu, laikliğin birçok sloganda kullanılması, askerliğe ve

askerlere yapılan göndermeler militarist tavrı açık şekilde gösterir. Gerek sloganların altında gerekse miting meydanlarına çıkan halkın tavırlarında ciddiye ve endişeli gerginlik kendini belli eder.

Bütün bu sloganlar son derece ideolojiktir. “Laikliğin kalesi”, “şehitlik”, Mustafa Kemal’in askeri olmak” metaforik bağlantılar içermektedir. Ulus devlet inşa sürecinde toplumun simgesel olarak yeniden kuruluşunda kullanılan metaforik öğeler bu mitingler sırasında yeniden üretilmiştir. Burada idealize edilen bir duruma atıf yapılmaktadır.

Cumhuriyet Mitingleri’ndeki bu metaforik kuruluş hükümet kanadının kendini yeniden var kılması için bir fırsat meydana getirmiştir. Metaforik dil kullanımını bakımından aynı düzlemde konumlanabilen hükümet tüm saldırı ve suçlamalara cevap verebilme potansiyeline sahiptir. Çünkü metaforik düzlemde oluşan bu savaş alanında tarafların konumlanacağı yerler belli olduğu gibi hangi saldırıya nasıl bir savunma uygulanacağı bellidir. İdeolojik çağrışımlarla kendi tabanını harekete geçiren göstericilere karşı, örneğin Cumhuriyetin ilk yıllarında CHP’nin camileri ahır olarak kullandığı söylemiyle cevap veren hükümet kanadı da kendi tabanını hareketlendirmiştir. Dolayısıyla her iki taraf da aynı metaforik dili kullanarak tam anlamıyla karşı karşıya gelebilmişler ve bir birlerini yeniden var kılmışlardır. Bu bağlamda Gezi eylemleri daha farklı bir alana işaret etmektedir.

Gezi’nin Dili

Cumhuriyet Mitingleri’nin ideolojik dili Gezi Parkı’nda yerini çok daha somut bağlantılar içeren metonimik bir dile bırakmıştır. Bu dönüşümün sebeplerini müstakil bir konu olarak ele almak ve derinlemesine araştırmak daha doğru olacaktır. Ancak ilk bakışta bu metonimik dilin oluşmasında, “Y kuşağı” olarak isimlendirilen dijital kuşağın etkisinin ağırlıklı olduğunu fark edebiliriz. Bununla birlikte bu çalışmada amacımız söylemin yapısındaki değişimlerin sebeplerini ortaya koymak değil, değişimi sloganlar üzerinden takip etmeye çalışmaktır.

Birçoğu şehrin çeşitli yerlerinde duvarlara yazılmış olan ve daha sonra internet ortamında tekrar üretilen bu sloganlar hayatın gerçekliği içerisinde yer alan pek çok alanla ilişkilidir. Sloganın/duvar yazısının atıf yaptığı bu alanlar; fantastik kitaplar/filmler, bilgisayar oyunları, futbol, yerli ve yabancı diziler, müzik, sosyal medya, reklam filmleri, mizah dergisi karakterleri, yemek programları, sinema filmleri gibi çok farklı alanlardır. İdeolojik söylem barındırmayan bu metonimik anlatımlar dilin yatay ekseninde gerçekleşir.

Cumhuriyet Mitingleri’nde “Mustafa Kemal’in askerleriyiz” şeklinde metaforik bir anlatımla ortaya çıkan slogan Gezi’de “Mustafa Keser’in askerleriyiz” şeklindeki metonimik anlatıma dönüşür. Burada bir metafor olarak kullanılan Mustafa Kemal figürü, yerini kendine has üslubuyla müzik programları yapan ve kamuoyuna yansıyan hiçbir ideolojik duruşu olmayan bir figüre bırakır. Bu slogan medyada yer bulduğunda bazı medya aktörleri hatta Mustafa Keser’in kendisi bile “Mustafa Keser’in demokrasinin ve hürriyetin bir sembolü” olarak algılanıyor olabileceği düşüncesine kapılmıştır. Ancak mesele, tamamen isim benzerliğinden müphem bir dil oyunuyla Cumhuriyet Mitingleri’ne yapılan göndermeden ibarettir. Gezi’nin dili herhangi bir ideolojik atıfta bulunmayı reddeden ve bununla da alay eden bir dildir. Benzer başka göndermeler “Dumbledore’un askerleriyiz” ve “Walter White’in askerleriyiz” şeklindedir. “Dumbledore”, *Harry Potter* romanlarından ve sinema filmlerinden, “Walter White” ise *Breaking Bad* isimli yabancı diziden kurgusal karakterlerdir.

Yine Cumhuriyet Mitingleri’inde kullanılan bir diğer slogan olan “Tehlikenin farkında mısınız?” cümlesi Gezi’de şöyle değişir: “Tehlikenin farkında mısınız? Kaç gündür Candy Crash isteği gelmiyor.” Benzer bir alay bu slogan için de söz konusudur. İdeolojinin metaforik söyleminden kaçan ve gençliğin somut ilişki içinde olduğu bir Facebook oyununa atıf yapan metonimik bir dildir bu.

Gezi’deki bir diğer atıf kategorisi futboldur. Futbol hemen her yaş kategorisinin takip ettiği bir alan olmakla birlikte gençler sosyal medya aracılığıyla bu alandaki dili yeniden üretirler. Hayatın bir gerçeği haline gelmiş olan futbol ile ilgili olarak ortaya çıkan çeşitli söylemler esprili bir dille Gezi’ye taşınmıştır. Bazı örnekler şöyledir:

“Çare Drogba.”

“Çare Alex.”

“Çare Sabri.”

“Gazları Sabri’ye attırmayın.”

“Biber gazı bir Alex değil ama portakal gazı bir Hagi resmen.”

“Başbakan Yılmaz Vural.”

“Başbakan Pirlo.”

“Tek yol Fernandes.”

“Gekas göreve.”

“Yaşasın tam bağımsız Bekir İrteğün.”

“Allahını seven defansa gelsin Jamiryo.”

Futbola atıf yapan bu sloganların her birinin arka planı vardır. Bu arka plan futbol alanında meydana gelen bir gelişmenin özellikle sosyal medyada esprili bir dille yeniden üretilmesi sonucu oluşmuştur. Örneğin Fenerbahçeli bir futbolcu olan Bekir İrteğün’ü bir taraftarın gol sonrası dudağından öpmesi ve devamında yapılan tartışmalar bu sloganın anlaşılması için gereklidir. Son slogan ise doğrudan futbolla ilgili olmayan fakat bir müzik grubunun ismi olan “Jamiroquai”nin telaffuzu ile ilgili sosyal medya esprilerinin kullanıldığı bir slogandır. “Ordu Göreve” sloganlarının yerini ise attığı gollerle düşüşte olan takımları kurtaran Gekas isimli futbolcuya atıfla “Gekas Göreve” slogana bırakmıştır. Görüldüğü gibi her sloganın atıf yaptığı bir arka plan mevcuttur.

En çok gönderme yapılan alanlardan biri de “Yüzüklerin Efendisi”, “Harry Potter”, “Game of Thorens”, “Spartaküs”, “Breaking Bad”, “Leyla İle Mecnun”, “Behzat Ç.”, “Kaybedenler Kulübü” gibi film ve dizilerdir. Bazı örnekler şöyledir:

“Islak banyo terliğine çorapla basasın rte.”

“Vatandaşa ne vuruyon la!”

“Beşinci günün şafağında doğuya bakın, gelir mi gelir.”

“7 gün oldu hala yoksun Gandalf.”

“Tayyip winter is coming.”

“Kahrolsun Lannister.”

“Diren Arya.”

“Dumbledore’un askerleriyiz.”

“Walter White’in askerleriyiz.”

“Nerdesin Spartaküs.”

“Siviler Hobbitleri İsenbard’a kaçırmış arkadaşlar, oraya inmeyin, Rohan’ı boş bırakmayın. Atla gel.”

“Chuck Norris was here.”

Y kuşağının en fazla vakit geçirdiği yerlerin başında bilgisayarın gelmesi sebebiyle Gezi’de gönderme yapılan alanlardan biri bilgisayar oyunlarıdır. Bilgisayar oyunları ile ilgili bazı slogan örnekleri şöyledir:

“GTAda polis döven nesle sataştın.”

“Peste hep Barçayı alan Tayyip.”

“Şifre: leave me alone!”

“Fire in the hole.”

“Tank şifresi neydi lan?”

Bunların haricinde metonimik dili olan diğer bazı sloganlar şu şekildedir:

“Haberim yokmuş gibi sık kanka.”

“Piknik tüpünü çakmakla kontrol eden millete biber gazı işlemez.”

“Sinirlenince çok güzel oluyorsun Türkiye.”

“Ay resmen devrim.”

“Piston aşağı indi Tayyip.”

“Diren Iphone şarjı.”

“Everyday I’m çapuling.”

“Tayyip, bizim gibi üç çocuk daha ister misin?”

“Tomayla 8 gündür beraberiz ciddi düşünüyoruz.”

“Tek yol devrim, dinimiz amin.”

Metonimik dil somut bağlantılar kurmasının yanı sıra belirlenimsizdir de. Metaforun dikey ekseninde hareketinin tersine yatay düzlemde bağlantılar içerdiği için tek tip ve belirlenmiş bir yapısı yoktur. Dolayısıyla sınırsız üretim kabiliyeti vardır. Bu durumu Gezi’deki şu sloganlarda okumak mümkündür:

“Slogan bulamadım.”

“Kahrolsun bağzı şeyler.”

“Oh yepyeni duvar.”

“Ne yazacağımı bulamadım ama anarşi filan işte.”

Bütün bu örnekler başta dile getirdiğimiz Gezi’nin dilinin metonimik olduğu tezini kanıt-

lar niteliktedir. Elbette Gezi’de kullanılan dil yalnızca bu tip ideoloji karşıtlığı içeren yapılardan oluşmamaktadır. Özellikle marjinal grupların ağır ideolojik söylemleri ve Kemalist söylemler ideolojik arka planı ağır basan söylemlerdir. Bu söylemlerde metaforik yapılar dile hakimdir. Aynı metaforik dile sahip hükümet kanadı metonimik dil kullanan barışçı göstericilerle söylem düzeyinde başa çıkamamıştır. Bu metonimik dil kendini yalnızca sloganlarda değil piyano çalmak, kitap okumak gibi faaliyetlerde de ortaya koyar. Dolayısıyla bu tür eylemlerin kendisi de metonimiktir. Bu bakımdan ideolojik arka planı olan diğer grupların ve onların söylemlerinin ortaya çıkması hükümet açısından aynı savaş alanında karşılaşabilmek noktasında bir fırsat olmuştur. Aksi takdirde yani metaforik söylemin Gezi’nin diline karışmaması durumunda söylem savaşı diyalektik bir mahiyet kazanamayacaktı. Dolayısıyla hükümetin kendi otoritesini böyle bir dille yeniden üretmesi mümkün olmayacaktı.

Metonimik Yapının Ardındaki Hipergerçeklik

Teorik olarak bakıldığında bu çalışmanın iki temel noktada problemlili olduğu görülecektir. Bunlardan ilki metonimik alanın somut bir gerçekliğe atf yaptığı meselesidir. Gezi sloganları metaforik olmaması başka bir ifadeyle söylersek somut bir imge ile soyut bir kavram arasında bağ kurmaması noktasında metonimiktir, somuttur, belirlenimsizdir. Örnek vermek gerekirse bir üniversite öğrencisinin gerçek hayatta yaptığı bazı faaliyetler –yerli ve yabancı diziler, filmler, spor programları izlemek, sosyal medyayı takip etmek ve içerik üretmek, futbol maçlarına gitmek vs.- ideolojik kurgulamalardan daha gerçek bir alana tekabül eder. Ancak bu gerçekliğin gerçeği nedir sorusu bizi Baudrillard’ın hipergerçek kavramına götürür.

Baudrillard, gerçeğe ait tüm göstergelerin ele geçirilip yerine sahte bir gerçeklik konularak meydana getirilen dünyayı simülasyon evreni olarak tanımlar. Simülasyonu meydana getiren ve gerçeğin gerçekliğini öldüren gerçeğe hipergerçeklik adını verir (Baudrillard, 2011, s. 16). Hipergerçeklik, gerçeğin bir taklidi değildir. Çünkü taklit zorunlu olarak gerçeğini var kılar. Bir başka ifadeyle taklit edilen şey gerçeklik olacağından dolayı o gerçeğe atf yapmak gerekir. Taklit ile gerçek ayırt edilebilir. Oysa hipergerçeklik, gerçeği yok ederek onun yerine geçer. Gerçeğin tüm göstergeleri yok edilir ve yeni göstergeler üretilir. Böylece gerçek ile hipergerçeği ayırt etmek imkansız hale gelir.

Baudrillard’ın ifade ettiği bu hipergerçeklik kendisini tam da bilgisayar oyunları, filmler, sosyal medya, reklamlar, haberler vs. ile var eder. Görüldüğü gibi Gezi sloganlarının atf yaptığı hipergerçek bir dünyadır. Öyleyse Gezi’nin dilinin metonimik bağlantılarını birinci düzeyde gerçek veya somut olarak adlandırabiliriz. Bu, ideoloji dışılığa işaret eden ilk aşamadır. Örneğin “tek yol devrim” sloganı metaforik ve ideolojik iken sloganın altına başka biri tarafından eklenen –yazının rengi farklıdır- “dinimiz amin” yazısı dili, ideolojik alandan bütünüyle koparır. Bir mizah dergisi karakteri olan Fırat isimli çocuğun duası olarak sosyal medyada üzerine çok sayıda espri üretilen bu ikinci kısım Y kuşağı gençliğinin hayatlarındaki bir gerçekliğe tekabül eder. Fakat ikinci düzeyde, sloganların hemen hemen tamamı hipergerçek alandan ödünç alınmıştır. Fırat gibi Gandalf, Lannister, Behzat Ç. vs. gerçek değildirler. Tank şifresi ile ilgili duvar yazılarında veya Gandalf’ın yardımının beklendiği yazılarda bu hipergerçeklik daha belirgindir.

Birinci düzeyde somut ve gerçek bağlantılar söz konusuysen ikinci düzeyde bu gerçekliğin altında bir hipergerçeklik yattığını söyleyebiliriz. İdeolojik söylemin tek tipçi dilinden hipergerçeğin belirlenimsiz alanına kaçış söz konusudur. Dolayısıyla hipergerçek bile olsa Gezi dilinin metonimik bir dil olduğunu söylememiz mümkündür.

Metonimik Yapının İdeoloji Problemi

Çalışmanın ikinci önemli sıkıntısı ideoloji karşıtlığı veya ideoloji dışı olmak meselesidir. İdeoloji 1797 yılında “doğru düşünme imkanı sağlamak” anlamında ilk defa kullanılmaya başladığından beri üzerine çok fazla söz söylenmiş ancak üzerinde anlaşmaya varılamamış bir kavramdır (Mardin, 2010, s. 24). Zizek ideolojinin boş bir kutu olduğunu ve bu kutunun her şey tarafından doldurulabileceğini söyler. Bu anlamda Ortodoks Marksistlerin ideoloji anlayışından ayrılır. Marks’a göre ideoloji buğulu bir gözlüktür ve baktığımız her şeyi bu gözlük çerçevesinden yanlı bir şekilde görürüz. Gerçeği görmenin yolu bu gözlüğü çıkarabilmektir. Fakat Zizek bu gözlüğü çıkarmanın imkânsız olduğunu söyler. Her türlü bakış ideolojiktir. Bir şeyi görmemizi sağlayan gözlük ideolojik bir bakış açısı sunar ama gözlük çıkartıldığında görülecek bir şey kalmaz, gerçek yok olur (Zizek, 2011 s. 43-44). Dolayısıyla nasıl bakarsak bakalım her bakış ideolojiktir.

Bu teoriye göre her şey gibi Gezi’deki dil de ideolojiktir. Ancak Ryan ve Kellner (2010) metonimik dilin ideoloji karşıtı olduğunu iddia ederler. Burada Cumhuriyet Mitingleri’nden Gezi’ye dilin dönüşümü bağlamında metafor-metonimi, ideoloji-ideoloji karşıtlığı anahtarını kullanmak meseleye açıklık getirmek noktasında etkili bir yaklaşımdır. Meselenin teorik boyutundaki bu tartışmayı saklı tutup bu çalışmaya getirilebilecek eleştirilerin ikincisi olarak dile getirmekle yetineceğiz.

Sonuç

Levi-Strauss’a göre kültür dil gibi yapılanmıştır. Dil ise iki temel eksen de yani metaforik ve metonimik eksen de çözümlenebilir. Metaforik eksen dikeydir, eş zamanlıdır, ideolojiktir ve soyuttur. Metonimik eksen ise yataydır, art zamanlıdır, ideoloji karşıtıdır ve somuttur. Kültürü bu çerçevede okuyabileceğimiz gibi toplumsal olayları da bu gösterebilimsel açıdan okuyabilmemiz mümkündür.

Gezi Parkı olaylarında kullanılan dil metonimik bir dildir. Bu dil daha önceki büyük protestoların hemen hiçbirinde görülmez. Gezi öncesi protesto dili metaforik öğeler kullanan ideolojik söylemler içerir. Cumhuriyet Mitingleri bunun en yakın örneğidir.

Gezi’nin dili sloganlar ve duvar yazıları bağlamında bakıldığında ilk düzeyde somut bağlantılara işaret etmektedir. Bu bağlantılar dilin metonimik yapısını gösterir. İkinci düzeyde ise sloganlar için ödünç alınan kelime ve kavramlar hipergerçek bir alana işaret eder.

Gezi’de kullanılan metonimik dil hem iktidarların hem de geleneksel karşıtlıklar üzerinden yapılan muhalefetin alışıkmadığı bir dildir. İdeolojik ve metaforik söylemler kullanan bu kesimler kendi var oluşlarını belirlenmiş diyalektikler içerisinde gerçekleştirirler. Daha barışçıl söylemleri olan ve metonimik dil yapılarını tercih eden gruplar ile ideolojik dil kullanan Kemalist veya marjinal gruplar söylem noktasında birbirleriyle benzeşmezler. Ancak iktidarın ideolojik olan dilinin karşısına söylem düzeyinde yine ideolojik dil kullanan bu gruplar çıkmıştır. Metonimik dil yapıları kullanan gruplar ile hükümetin zihinsel olarak bir karşıtlık içerisine girmesi ise mümkün olmamıştır.

Kaynakça

- Baudrillard, Jean (2011). *Simülakrlar ve Simülasyon*, (Çev. Oğuz Adanır), Ankara: Doğu Batı.
- Barthes Roland (2012). *Göstergebilimsel Serüven*, (Çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berger, Arthur A. (2000). *Media and Communication Research Methods*, California: Sage Publications.
- Cankara, Murat (2002). “Metafor Yaratma Biçimi Olarak Bilmece”, *Milli Folklor Uluslararası Halkbilim Dergisi*, 14(55).
- Gümüştekin, Nuray (2011). “Anadolu Ve Diğer Kültürlerde İşaret ve Simgelerde Anlam”, *Balıkesir University Journal of Social Sciences Institute*, 14(26).
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, İstiare maddesi, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5315b8d5e2d944.33983632 (erişim tarihi: 3 Aralık 2013).
- Jakobson, Roman ve Halle, Morris (1956). *Fundamentals of Language*, Gravenhage, Mounon & Co. Printers.
- Mardin, Şerif (2010). *İdeoloji*, İstanbul: İletişim.
- Rifat, Mehmet (2013). *Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü*, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Ryan, Michael ve Kellner, Douglas (2010). *Politik Kamera*, (Çev. Elif Özsayar), İstanbul: Ayrıntı.
- Yavuz, Hilmi (2006). “Genel Bir Okuma Modeline Doğru 1”, *Zaman Gazetesi*, http://www.zaman.com.tr/hilmi-yavuz/genel-bir-okuma-modeline-dogru-1_285721.html (erişim tarihi: 3 Aralık 2013).
- Yeygin, Didem A. (2012). “Mekanikleşen Birey: Arçelik Örneğinin R.Barthes’a Göre Çözümlemesi”, *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication - TOJDAC*, 2 (1).
- Zizek, Slavoj (2011). *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, (Çev. Tuncay Birkan), İstanbul: Metis.

The Language of Taksim Gezi Park Protests: A Semiotic Review

AHMET GÜVEN

Abstract: *The protesters' language used in Taksim Gezi Park Protests which has included many initials in many aspects in Turkey is remarkable. That this different language has been manifested especially in the form of slogans and graffitis has been subjected to many column and humor magazines during the protests. In comparison to older protests Gezi has many distinct differences. This transformation in language has played a key role to understand social movements.*

When we accept the culture and accordingly social movements are structured as language we enter the field of semiotics directly. The aim of this study is to examine the discourse of Gezi Park Protests in the context of metaphoric and metonymic concepts which belongs to semiotics. The slogans and graffities in Protests will be taken as a base in this study. It is assumed that there is a conversion from metaphoric plane to metonymic plane in the structure of these slogans and graffities. Transformation from metaphoric to metonymic plane is a suitable key to read social movements and change.

Keywords: *Taksim Gezi Park protests, Semiotics, Metaphor, Metonymy*